

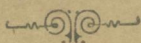
348 961

Видавництво „СІЯЧ“

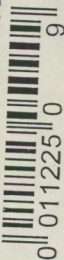
М. СУМЦОВ.

СЛОВІДСЬКО УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ПІСНІ

№ 34

U.S. KARATNE LIBRARY NATIONAL UNIVERSITY

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

Видавничим Т—вом „СІЯЧ“

в м. Черкасах

видруковані такі книжки:

1.	П. Гулак-Артемівський. Твори.	Ціна 55 коп.
2.	Є. Гребінка. Приказки.	45 коп.
3.	Думи кобзарські.	1 р. 20 коп.
4.	Г. Коваленко. Людина і Громада.	85 коп.
5.	Жарти життя.	3 р. —
6.	Початковий курс української історії для початкових шкіл.	2 р. —
7.	Б. Грінченко. Іван Виговський.	1 р. 80 коп.
8.	Про книжки.	85 коп.
9.	Без хліба.	40 коп.
10.	Павло хлібороб.	40 коп.
11.	Хата.	45 коп.
12.	Братства і просвіт. справа.	50 коп.
13.	Про пустині.	1 р. —
14.	А. Кащенко. За що?	65 коп.
15.	Дрібні оповідання.	1 р. 10 коп.
16.	С. Черкасенко. Убогий жид. Казка.	20 коп.
17.	Як вродилася пісня. Казка.	25 коп.
18.	Проф. Сумцов. Вага і краса укр. на- родн. поезії.	85 коп.
19.	Українські співці й байкарі.	65 коп.
20.	Слобідсько-україн. історичні пісні.	35 коп.
21.	І. Франко. Semper Tiro.	1 р. 80 коп.
22.	Поеми.	1 р. 75 коп.
23.	Похорон.	60 коп.
24.	Ожешко. Хам.	3 р. —

49

Видавництво „СІЯЧ“

М. СУМЦОВ.

4511

СЛОБІДСЬКО УКРАЇНСЬКІ
ІСТОРІЧНІ ПІСНІ

Видання
друге

№ 34

9. 64 1918 г.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

Черкаси
Друкарня Видавничого Т-ва „Сіятч“
1918 р.

СЛОБІДСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ПІСНІ.

Подав **М. Сумцов.**

ЗМІСТ.

Передмова про місцеву поетичну творчість. Пісні про слобідсько-українську колонізацію. Пісні про Івана Сірка. Пісні про Романа Сірка. Пісні про Сірчиху і сина її Петра. Пісні про гусарію. Пісня про Капнистого.

Наукове оброблення Української народньої словесности йде досить жваво в Галичині, а на Україні Російській, де зібрані найголовніші матеріали, де колись на сій ниві сіяли гарне зерно такі наукові діячі як Максимович, Потебня, Чубинський, Костомаров, Грінченко, стало зовсім тихо; нема нових наукових розвідок; старі видання та розвідки, здається, припали пилом і пішли на забуття. Не тільки нові сторінки народнього життя, а й ті, які відбилися в старих народніх словесних творах, не мають наукового розгляду. Правду казати, і російська народня словесність з наукового боку не дуже швидко посувається та все ж таки посувається в розвідках проф. В Мілера, Д. Зеленина, а українська словесність в величезних російських обміжках наче захолинула, за

мерзла, так що про неї вже і не чути. І зовсім ніхто не звертає уваги на ту сторінку народньої творчості, котра зацікавила д. Мілера—на її територіальні відміни. Етнографічні особливості відповідають окремим місцевим обставинам народнього життя. З сього погляду чималу вагу мають стара Слобіджанщина та Галичина, як окраїнні місця української території.

I

Пісні про слобідсько українську колонізацію.

Після Хмельнищини для правобережної України настали важкі часи руїни, знищення сел, міст, людю. Татари, Турки, Поляки рвали її на шматки і нівечили до щенту, Московський уряд був ще дуже слабкий, щоб допомогти Українцям, та й не дуже про те турбувався, бо вже тоді добре пройнявся бюрократичним духом; під прапором православія шильнував найбільш про те, щоб понапихати усюди своїх воевод та почати перелицювання Українців на московський лад. За Дніпром, в Західній Україні метушився завзятий Дорошенко і своїми зазивами Турків та Татар тільки більш знищував країну.

Люде тікали світ за очі, хто на Дунай, а хто—і таких було найбільше—на лівий берег Дніпра, в Полтавщину і далі в Слобідську Україну, на береги Псла, Ворскли, Донця і їх числених притоків,—гарні, просторі краї, в котрих хазяїнували їх давні предки, як вказують русько-славянські назви

городищ по Додцю та Ворскли, і як добре свідчать археологічні знахідки в сих краях. Все більш і більш тікали люде з правого лясського берега Дніпра на лівий московський, і тут селились слободами, займаючи землі поволі, скільки хватало на силу, і одночасно все більш і більш пустіла Київщина, ще більш Волинь і Поділля. В кінці XVII віку на сих місцях зробилась така сумна пустеля, що вражала не тільки освічених Українців, також і Великоросів, і навіть самих Ляхів, з найбільш совістливих і богобоязливих. Так, польський письменник Млодзяновський каже: „Я думаю, що коли б Господь Бог зібрав в одне місце усі сльози бідного народу, пролиті й досі проливаємі з-за притисків, то людина утонула б в них. Мила Україно, — питає Млодзяновський — в чім ти потонула? В сльозах народу. Милый Каменець, з чого ти загинув? Сльозми бідного народу до тебе приплило Турецьке взяття“*). Млодзяновський нагадав про ту нещасну пригоду 1672 р., коли султан турецький Магомет IV рушив на Україну з великим військом в 150.000, взяв фортецію Каменець, в'їхав на коні в собор, вимостив іконами улиці, забрав в неволю безліч люду, як кажуть, одних українських хлопців взяв 800 в яничари. Народ ховався по лісах; хто тільки зміг тікав світ за очі.

Московський під Лук'янов, йдучи в Св. Землю через Україну, записав біля 1702 р. таке, „бисть сіе путное шествіє печально і уныло, быше бо видѣти ни града, ни села; аще бо и быша прежде сего грады красны и нарочити села видѣніемъ, но нынѣ точію пусто мѣсто. Пустыня ве-

*) *Мацневич*, „Труды Киев. Дух. Акад.“ 1870 р., VII, 248

лія и звѣрей множество, козы дикія, и волци, лоси, медвѣди, нынѣ же все розвоевано да разорено отъ крымцевъ. А земля зѣло угодна и хлѣбородна, и овощу всякого многа; сады—что якіи лѣсъ; яблоки, орѣхи волошскіе, сливы, дули, да все пустыня, а они собаки (татары) пришедъ и разорять, а всѣхъ людей въ полонъ поберуть. Не погрѣшу эту землю назвать златою, понеже всего много в ней родится. И идохом тою пустынею пять дней, ничто же видѣхомъ“^{*)}).

В 1705 р. український історик Величко проходив з козаками від Корсуня до Білої-Церкви на Волинь і дав такий запис: „Видѣхъ просторныя поля, лѣсы, обширныя садове, красныя дубравы, рѣки, ставы, озера запустѣлыя, мхомъ, тростіємъ и непотребною лядиною зарослыя. Видѣхъ много костей человѣческихъ, сухихъ и нагихъ, тилькы небо покровъ себѣ имущихъ; рекохъ въ умѣ: кто суть сія? Насмотрѣвшись, поболѣхъ сердцемъ и душою, яко красная и всякими благами прежде изобиловавшая земля и отчизна наша Україна в пустынѣ оставлена, і поселенцы ея, славныя предки наши, безвѣстны явишася“. Запорожці плакали, слухаючи в 1676 р. лист об „упалій отчизні своей малороссійской тогобочной“^{**)}).

Роздивившись добре в Слобідській Україні, захожі люде побачили, що край добрий на усе—на хліборобство, бджільництво, усяку садовину і огородину, на рибу, на раків, на звірів—багато роскоші та простору, і ось у сім краї залунала весела пісня:

^{*)} Лукьяновъ, Пут. в Св. Землю, в вид. Бартенева.

^{**)} Сам. Величко, Лѣтоп. 1, 5, 11, 394.

Покинь батька, покинь мати, покинь всю
худо-
боду,
Іди з нами козаками на Україну на сло-
боду,
На Україні всього много, і паши, і браги,
Не стоять там вражі ляхи, козацькі враги;
На Україні суха риба із шапраном:
Будеш жити з козаком як з паном,
А у Польщі суха риба із водою:
Будеш жити з вражим ляхом, як з бідною.

Згодом воля і розкіш змарніли, землі поменшало, риба подохла від заводів, панщина стала забирати людей в міцні лапи, пішла рекрутчина, салдатчина, і вже не чути було таких веселих пісень.

Але й тоді, як співали такі пісні, важко було людям покидати старі батьківські місця, сум брав за далеку дорогу, а в нових місцях, хоч і гарних, зходила гірка думка про тих, що zostали в далекому старім краю, про тамешню родину. Такі почуття відбилися в де-яких піснях, напр., в пісні, як брат пише лист сестрі і питає її, чи привикла вона жити на Україні, а сестра відмовля:

Ой брате, мій брате, треба привикати,
Од роду далеко, ніким наказати!*)

В одній цікавій пісні описана сама дорога, коли і як люде йшли в Слобідчину і що було у них на думці.

Пісня відома в 4-х варіантах, однаково коро-

---

*) Костомаров, Ист. козач. 121.

теньких і попсованих *). Варіант д. Новицького, здається, натакає на втікачів в Слобожанщину в XVII віці. Один з варіантів д. Еварницького прилучений до Кубанщини і річки Кубані. Великі дощі звеселяють кубанських панів, і вони закликають до себе людей. В другім варіанті висловлено, що всі добрі степи зробились панськими. В третім, найбільш попсованім, згадується в кінці цариця Катерина, буцім вона пише кошовому, щоб бурлаків (? мабуть, козаків) не брали в салдати.

Приведемо цілком варіант Новицького:

Та не спав я нічку не одну,
Не буду спати ще й другу,
Чогось мені трудно,
На серденьку нудно.
Сам я молод—не можу я знати.

Видно, що пісня перш зложена якимсь чулим парубком перед виходом в Слобідчину, в тім добре відомім настрою, коли і жаль покидати домівку й треба їхати, і важкий сум огортає серце. Далі пісня вказує, коли вона була зложена: йшли на нові міста здебільш весною, заздалегідь, мабуть, щоб зорати нову землю на озимину, да по теплу обстроїтись:

Та віють вітри все буйнії,
Ідуть дощі все тучнії,
Землю зворушають,

---

*)Один у Новицького, 5, і три у Еварницького.
676—677.

Травою устилають,
А цвітами украшають.

Несвідомий творець піснісхопив весняну красу і залежність її від весняних дощів, котрі тим більш були привабні хліборобові, що обіцяли йому в будучині добрі врожаї. Тучні дощі о провесні і весною—добра признака в хліборобстві. Далі:

Та йдуть люде, поселяне,
Все з дочками та з синами,
Покидають ґрунти свої,
Приславнії вжитки
І привітніші пасіки.

Прямісінько такі, як ті втіхи, про котрі згадували Лук'янов і Величко—се б то—„краснян дубравы“, „сады, что дикій лѣсъ“. І зрозуміло, що туга огортає серце співця, як вона огортала тих поселян, що з нудьги—неволі тікали з дочками і синами, кидаючи ґрунти і вжитки. І ось далі йде така риса:

Та чогось луґа потемніли,
Наші поселяне посмутніли,
Засмутилася птиця,
Що назад (не) веротиться
На свої прежні вжитки.

Здається, що тут є помилка, і замість „назад“ треба сказати „неможна“. З такою поправкою значіння цілком ясне. Співець так з'ясував се темне місце: „Назустріч їм верталась з вирію птиця на свої старі вжитки, і як побачила, що вже людям нема життя—тікають, засмутилась і вона“. Толкування слабеньке. Вірніш думати, що перш

самі поселяне були порівнені з перелітною птицею, що їм не можна вже вернутись, як се щасливо роблять птиці.

Уже весна—Дніпр широкий,
Перевози скрізь глибокі,
А зелені дубрави ключі попускали.

Сим, мабуть, і кінчалась колись пісня про те, як утікали колись люде з України в Слобожанщину. Кінець в 9 стр. узятий з другої пісні під впливом слова „ключі“—джерела. Воно нагадувало співцеві пісню про бурлаків, і через те:

Ой тече річка невеличка,
І вширь вона не широка,
І вглибь вона не глибока,
Тільки корабель проходив
І бурлак проводив,—
Все за добрими панами
А тепер не проходе,—
І бурлак не проведе
За ворожими ворогами *).

Що сей кінець випадково пристосований до пісні, можна бачити з того, що він зустрічається в коротенькій пісні про те, як бурлаки втікали на Дунай, і скоріш він тут тільки й був, але замість бурлаків перш були, мабуть, козаки:

Наші бурлаченьки (козаченьки) догадались,

Через Дунай річку перебрались;
Та Дунай річка мати,

---

*) В „Збірнику“ М. Лисенка варіант: „за превраженими панами“.

Та не дай погибати,
Нам безчасним сиротам*).

Пісні зложені були одночасно: одна про те, як люде утікали в Слобожанщину, друга про те, як козаки втікали за Дунай, і де-які риси легко могли переплутатись.

Хоч пісня коротенька і попсована в 2-х місцях, а все ж вона в першій своїй кращій частині яскраво малює переселення в Слобожанщину і з'являється з цього боку одинокою і дуже цінною для щирого зрозуміння далекої харківської старовини.

II.

Дума про Івана Сірка.

Запорожський і слобідсько-український діяч половини XVII в. Іван Сірко був за своїх часів найславнішим чоловіком на Україні, і пам'ять про нього, про його вдову і двох синів була захована в багатьох піснях. На жаль, з протягом часу вони були забуті і зараз ми маємо всього дві пісні про Івана Сірка в збірнику Еварницького, велику і гарно скомпоновану думу про його вдову і старшого сина Петра в збірнику Котляревського, і коротенький уламок про меншого сина Романа Сірка в початку пісні про Івана Богуславця.

А. Єфіменко справедливо добачає в постаті

---

*)Новицький, Малорос. п'єс., 5—9.

Івана Сірка—„очень интересную и типичную фигуру своего времени і среды“ *) і недарма шанований Д. Еварницький присвятив сьому славному запорожському лицарю цілу книжку**).

Вояка великої хоробрости, знавець усіх козацьких звичаїв, Іван Сірко в 60-х і 70-х роках XVII в. часто з'являвся в Запоріжжі в головних військових урядах—полковником, кошовим, воював з Поляками, найбільш з Татарами й Турками. Часи на Україні були смутні, роздирали її тоді сусіди, були часи руїни, розвалу. Правобережну Україну зо всіх боків плюндрували і руйнували Турки, Татари, Поляки. Там, на правім боці, востужився гетьман Дорошенко, тутечки, на лівім боці, метушились Ханенко і Суховій. Запорожжя держалось окремо, і Сірко з Запорожцями допомагав то одному, то другому, не маючи точної і справжньої політичної програми. Особливо вабила Сірка Слобідська Україна, де він мав хутори. В Мерефі, в 30 верстах від Харькова, жила його сем'я і там була головна його оселя, хоч він, як завзятий вояка, найбільш пробував в походах та в Січі. Як би там не було, а Харківщина в особі славного Сірка має свого сина, але і Запорожжя тягло його до себе, і коли він помер в 1680 р. в Грушівці, на своїй пасіці, то був перепроважений до Січі і там похований в полі за Січчю „з многою арматною і мушкетною стрільбою і з великою всего войска низового жалостію“. Так каже Самійло Величко в своїй літописі, і далі по-

*) Ефименко А. Ист. украинск. народа, II, 285.

**) Чимала стаття є ще в Російськ. біограф. слов., з бібліогр. показчиком.

ясняє, що Військо Низове справляло Сіркові пишний похорон, „яко по вождю своем справном і щасливом, которий од младости аж до старости своея военними бавячися промислами, не тільки значне Крим воевал і попалил в нем гради, также і в полях диких на разних місцях многі татарські громливал чамбули, і ясир христіанський одгромлювал, але і в Чорное море лодками виплинувши, на разних місцях не маляя бусурманам чинил шкоди і разоренія, а по морю Чорному корабли і каторги, з Константинополя в Крим, Азові інші міста пливучіе, громливал і з великими здобичами щасливе з войском запорожським до коша своего повертался, которого Сірка все войско запорожское зъло любило і за отца свого почитало. Погребши его, значную над ним могилу висипало, і крест камяний на ній поставило, з належитим имени і дѣл его подписом“. Сей хрест зберігся й до наших часів і зразки з його можна бачить в книжках по українській історії д. Еварницького і проф. Грушевського.

Найславнішою подією Івана Сірка була його виправа до Криму степом, в 1675 р., щоб помститись ханові за його напад на Січ. Сірко став над Сивашем, маючи під рукою тисяч чотирі козаків, а тисяч до п'ятнадцяти кинув далі в розсип на південь під приводом завзятих і знаючих начальників, наказавши їм звернутись до Сиваша на п'ятий день. Величко в Літописі каже, що „тоє войско вітроногими кіньми своїми внутр селеній кримських нечаянно вшедши і, по совіту, на кільки частей розділившися весь Крим собою наполнили и заставляли, огнем і мечем оний плюндруючи, Козлова, Ка-

рачева, Бакчисарая і інших городів коснувшись і превеликія їм разоренія нанесши. Хан тоді з султанами і мурзами чим скорій з Бакчисарая вихопився угонзнул в гори кримскія“. Згодом Татари зібрались і напали на козаків, але Сірко їх відбив і повернув додому, забираючи по дорозі величезні отари і табуни, а разом і багато ясиру, християнського і бусурменського. Тих з християн, що забажали вернутись до Криму, Сірко перебив, щоб вони не розмножувались між бусурменами на козацькі голови, других відпустив, а за бусурменський ясир взяв згодом великий викуп грішми і товарами—мосулбесами, мамсами, кіндяками, вабамми, бавельною, саф'янами, кіньми, а тих, хто не зміг дати за себе викупу, відіслав в Москву в неісходню неволю. Цікаве свідство Величка, що коли полоняники Татари почули, що їх відішлють в московську неволю, то „здрогнувши зараз почали торгуватися і належити за себе по своїй возможности окуп поступовати“*).

Ще в 1882 р. Костомаров, висловив гадку, що „болѣе чѣмъ, вѣроятнымъ признѣть можно, что когда-то о самомъ Сѣркѣ Иванѣ существовали думы, такъ какъ въ самыхъ лѣтописяхъ этотъ богатырь представляется в поэтическомъ свѣтѣ. Трудно допустить, чтобы народная поэзія не коснулася его. Участіе къ дѣтямъ Сѣрка до такой степени, чтобы они могли стать предметомъ особой думы, можно предполагать плодомъ того интереса, какой возбуждали думы или дума о самомъ Сѣркѣ“**).

*) Сам. Величко, Лѣтопись, II, 372, 497.

**) Костомаровъ, Ист. козач. 100

Гадка Костомарова недавно справдилась. Відгуки і досить гарні старих пісень про Івана Сірка вловив д. Еварницький в Катеринославщині на місці Чортомлицької Січі, в 1887 р. від дідів Дмитра Сукури і Дивниченка. Надруковані вони в збірнику Еварницького „Малорос. народ. п'єсни“ 1890 р. Усього дві пісні—одна краща в 21 вірш, а друга, иншого змісту, попсована і без кінця, всього в 9 вірш. Останню дід Дивниченко забув від старости. Проспівавши трохи, він спинився і сказав: „Не звезду, серце, як воно ця пісня співається“. Дуже жаль, що старий забув пісню, бо з початку видно, що пісня оповідала про морську виправу Сірка, тоді як краща пісня Сукури змістом має його виправу степом. Значить, меншою мірою було два рядки пісень про Івана Сірка. „Гей, та із-за моря вітер повіває“,—так починається варіант Дивниченка. Сірко нагрібає козаків в чайки і край дороги сажав клин—дерево, щоб на йому кувала зозуля і завдавала жалю козацьким кісткам. Тут старий зпинився і виказав здогад, що може зозуля на Татарву кувала.

Варіант Сукури починається з того, що Сірко крикнув на своїх козаченьків, щоб вони сіддали коней та збирались до хана в гості. Козаки виступили з Січі, наче орли, засяяли в степу, як сонце. Кінець такий:

Та ми думали, ой та ми ж думали,
Що то місяць в степу ой зіхожає,
Аж то козак Сірко, та козак же Сірко
На битому шляху та Татар оступає*).

*) *№ 34 № 35*
Еварницький, Малор. нар. п'єс., 651, 652 ст.

Пісня про Романа Сірка.

Історична пісня про сина славного кошового Івана Сірка—Романа загублена. Випадково уривок з неї попав в думу про Івана Богуславця, уривок дуже маненький, і по йому не можна догадатись про первісний зміст:

Ой Лимане, Лимане!
Ти Сірку Романе,
Да гей же ти Сірку Романе!
Ой що будем робити,
Нема козакам по чарці горілки де взяти,
Да гей же де взяти...*)

Тільки. Здається, що в пісні про Романа оповідалось про якусь пригоду козацьку, в який лучився й Роман Сірко, десь то коло Дніпрового гірла.

По зачину „Ой Лимане“ підходить одна загадкова пісня в збірнику Новицького „Малор. п'єси“:

Ой Лимане, Лимане,
Запорожський отамане,
Ой чого ж ти смутний ходиш
Та у чорному оксамиті.

Він відповідає, що перш у його були славні гості-Запорожці совіт мали, а потім наїхали вже інші несподівані гості-Татари, матір його зневажили, дітей повбивали, жінку забрали. Кінець пристосовано баладний, що жінка не схотіла вер-

---

*) Ант. и Драг., I, 241.

нутись і полюбила пашу. Я. Новицький добачає тут Богдана Ружинського і напад Татар в 1575 р., після котрого руські посли прийшли на сейм в чорному, вознаку горя*).

Може тут не Богдан Ружинський, а той же Роман Сірко, і згадується про якусь пригоду з його життя, бо Татари були дуже лихі на всіх Сірків за те, що їх грізний батько Іван жорстоко помстився за їх напади.

Коли злучити ці уламки, то вийде, що козаки питають у Романа горілки, а він каже, що де там до горілки коли Татари зробили йому таку пікodu.

До сих уламків можна долучити коротеньку згадку про Романа Сірка в кінці думи про вдову Сірка, котра гірко плаче, відібравши лист від торського отамана Лохвицького про смерть сина її Петра, який лист дійшов до неї саме тоді, коли помірав її син Роман.

Здаючись на пісні про Петра і Романа Сірків, можна думати, що перший був убитий Татарами, а другий помер дома ще молодим, і славний лицарь втратив синів своїх, що допомагали йому в його військових справах. Його нещасну родинну пригоду поділяв з ним вдячний йому український народ, що надовго закріпив пам'ять про Сірків в думках і піснях.

IV

Дума про Сірчиху і сина її Петра.

Дума про жінку Івана Сірка і сина її Петра дійшла до нас тільки в однім варіанті, в рукопи-

*) Новицький, II.

су Котляревського; таким робом маємо п'яст; ся дума досить велика, в 84 вірші, і добре злаштована в чисто думській постаті, на взірець старіших просторих дум. Маючи на увазі, що сем'я Сірка пробувала в Мерефі, де у неї була власна маєтність, що в самій думі про Сірчиху згадується Мерефа і один з її мешканців Пилип Мерефянський, можна гадати, що тутечки була зложена й дума про Сірчиху, яка таким робом з'являється чисто слобідсько-Українським твором.

Постать Сірчихи дуже нагадує дружину Тараса Бульби в оповіданні Гоголя. Може Гоголь чув де думку про Сірчиху, а коли не чув, то, як людина надзвичайної поетичної вдачі, вгадав. У Бульби дві сини, яких вона дуже любить—Остап і Андрій; Тарас, її чоловік, часто покидав сем'ю за-для низового товариства. Сірчиха жалкує, що чоловіка в вічі не бачила сім років, і всю свою щирю любов вкладає в двох своїх синів, котрі обидва гинуть. Дума починається тим, що

В городі Мерефі жила вдова
Старенькая жена,
Сірчиха Іваниха;
Она сім літ пробувала,
Сірка Івана в очі не видала,
Тільки собі двох синов мала:
Первого сина Сірченка Петра,
Другого сина Сірченка Романа.

Петро став питати матір, де його батько. Сірчиха сказала, що він пішов до Тору (сучасний Слав'янськ.) Петро взяв в товариші волошина Голуба і мерефянця Пилипа і поїхав з ними до

Тора шукати батька. Торський отаман Яків Лохвицький зустрів і розпитав Петра, після чого Петро поїхав далі в степ. Лігши на спочинок під тернами, він безпечно пустив коні, а Турки тее зобачили, взяли в полон Голуба і убили Пилипа. Голуб, щоб піддобритись до Турків, заманив до них Петра і вбив його. Козаки стародавні, себ-то з тих, що в сім місці раніш вже пробували і були старіші і з більшим досвідом, побили Турків і чесно поховали Петра Сірченка. Лохвицький послав до Сірчихи листа, в якому писав про нещасливу пригоду з її сином. Сірчиха, прочитавши листа,

К сирої землі крижем упадає,

Словами промовляє:

Що вже тепер на моїй голові три печалі пробуває:

Первая печаль, що я сім год пробувала—
Сірка Івана в очі не видала;

Другая печаль, що Сірченка Петра на
світі немає,

Третя печаль, що Сірченко Роман помірає

V.

Пісня про слобідську гусарію.

Козаки дорожили своєю службою в козацьких полках, по виборному значінню їх, по старому при звичаю; але в половині XVIII в. стали перевертати їх в салдатські полки. Цариця Єкатерина II почала сю переробку слобідчан. Спершу в 1755 р. надіслано указ, в котрім було сказано про „промышление о пользѣ государственной“, „благоден-

ствіє подданныхъ“, „материнское милорердіє“ (саме тоді вводилось кріпацтво), „надлежащій порядокъ“, „истинныя отечеству заслуги“, а при кінці, що „всѣ тамошніе военные и гражданскіе чины, получа сїи полезнѣйшія учрежденія (салдатство в гусарах), какъ оцутительный знакъ къ нимъ и ко всему народу тамошнему благоволенія потщатся соотвѣтствовать должною благодарностью“... Але слобідчане не дуже дякували і набрані в гусари тікали. Тоді уряд забірав замість втікачів їх родичів, а коли такіх не було то, навіть, сусід із „смейныхъ и зажиточныхъ людей“. Така справа забрала людей вже до живих печінок, і в изюмськѣм полку вибухнув бунт, до котрого пристав сам полковник Краснокутський. Полковника заслали в Казань, а інших і того далі. Хоч цариця трохи підласкала козацьку старшину „удовольствиемъ чинами и жалованьемъ“, одначе, і старшина була стурбована і не хотіла тої гусарії, що відбулось в деяких невеличких піснях, напр.:

Усіх хлопців в гусари забрали,
Мене молодого охвицером записали,
Та дали ж мені коня вороного,
Та послали мене поперед війська всього,
Та звеліли мені серед полку стати,
Та сказали мені у суремочки грати,
Ой ви грайте, суремочки, грайте,
Мені молодому жалю не завдавайте...
А не жаль мені а у дому нікого,
Тільки ж жаль мені: матуся старая,
Матуся старая, сестриця малая,
Сестриця малая, а жена молодая *).

*) Драгом., Політ. піс. II, 206.

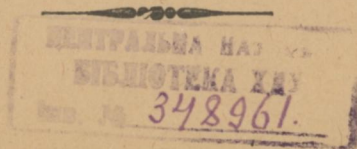
VI.

Пісня про Капниста.

Коротенька, в 16 віршів пісня про Капниста цікава тим, що свідчить, як Українці навіть в половині XVIII в., при всім занепаді, були чуткі і відголосні на політичні події.

Василь Петр. Капнист, з Греків, пристав до царя Петра в Прутському поході, ходив пізніше з Мініхом до Крима, дістав посаду миргородського полковника і зажив в Харківщині великі маєтки, з яких декотрі досі вдержались за його родом, напр., чудовна по красі краєвидів Михайлівка Лебединського повіту. З ним в 1750 р. по доносу зробилась якась пригода, але через рік його відпустили і поставили командіром над усіма слобідськими полками. З своїми козаками він був в пруській поході, тоді і вбито його в баталії під Грос-Егерсдорфом 1757 р. Він мав діло з гайдамаками, ловив їх і сажав в тюрми. Спомин про се захований в пісні: „Коли ж тії гайдамаки та такеє чинять, то послати Капнистого, нехай їх припинить і половить“—так хтось розпорядився, і Капнист наловив їх два остроги, а сам поїхав до хана гуляти. Саме тут з ним і скоїлась біда; його закували в кайдани і повезли до столиці драбинчатим возом, але пісня знає, що доля знов до його повернула, і кінчається тим, що

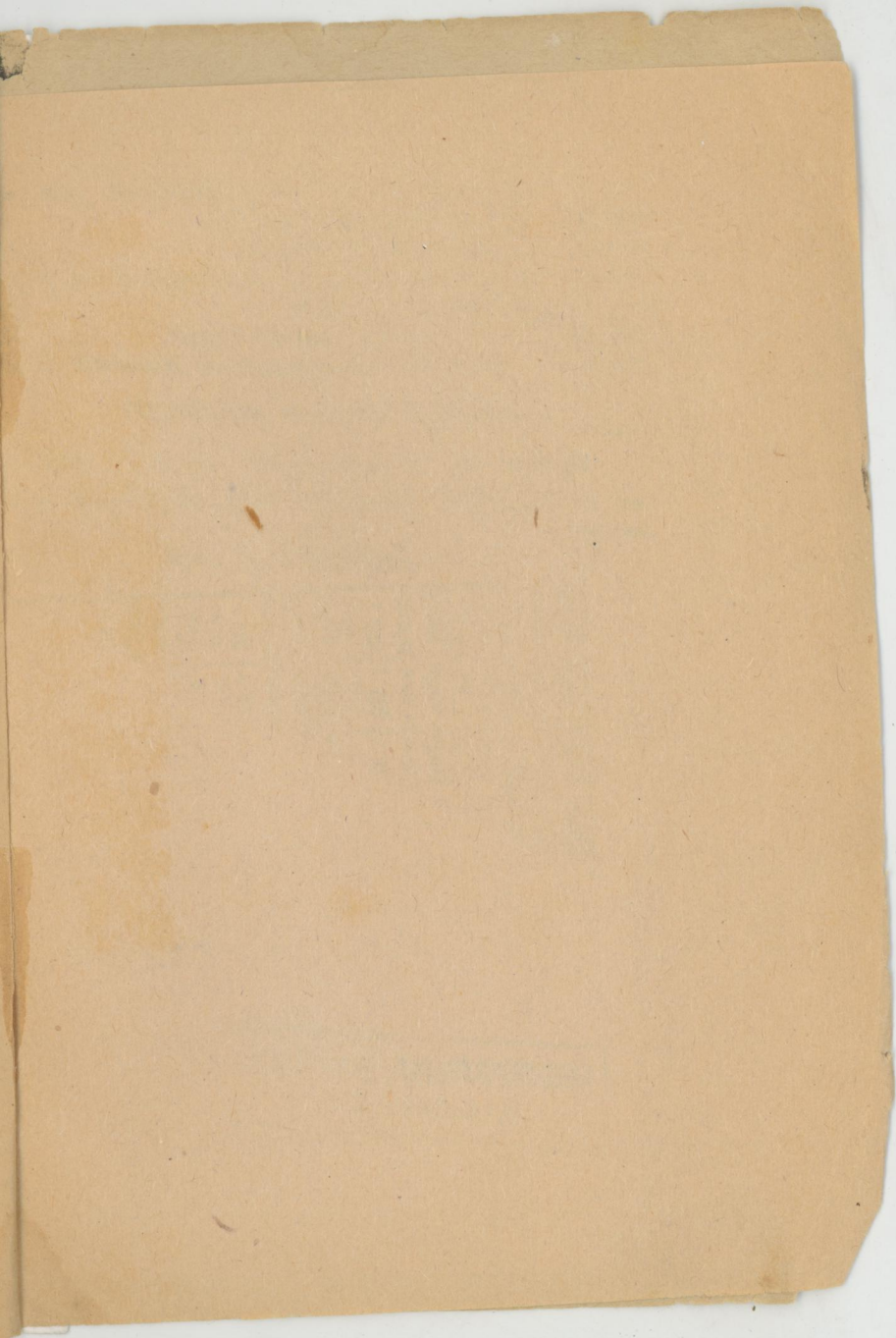
Ой повезли Капнистого драбинчатим возом
А відтілв їхав пан Капнистий великим
обозом.

ст
го
и
и
ту
гу
вс
от
бі
ли
а
ны
лю
ку
ни
зав
під
чи
ла
лос

102813

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

25. Мед. Левицький.	Як писати службові па-	
	пери українською мовою.	50 коп.
26.	Безпартійний. Жарт.	40 коп.
27. І. Нечуй-Левицький.	Біда бабі Парасці.	45 коп.
28.	Микола Джеря.	2 р. 20 коп.
29.	Унія і Петро Могила.	60 коп.
30. В. Степовий.	Запорозьський зімовник.	35 коп.

Незабаром вийдуть з друку:

1. Мед. Левицький. Язык, нарѣчіє или говор?
2. І. Нечуй-Левицького. Старосв. батюшки та ма-
тушки.
3. . . . Біда бабі Палажці.
4. Н. Романович. Життя людське.

Готуються до друку:

1. І. Франко. Учитель.
2. . . . Хрещення Володимира (з чеського).
3. Манжура. Поезії.
4. Джіованіо. Спартак. *Джованні*
5. О. Левицький. Волинські оповідання.
6. Г. Коваленко. Про Будду.
7. . . . Про Арабів і Магомета.
8. А. Нащенко. Історія Війська Запоріжського.
9. І. Нечуй-Левицький:
10. . . . Бурлачка.
11. . . . Чертяча спокуса.
12. . . . Перші Київські князі.
13. . . . Татари і Литва на Україні.
14. . . . Голодному і опеньки м'ясо.
15. С. Чернасенко. Про небо. I і II частини.
16. . . . Діткам. Казки.

17. О. Левицький. Полтавські оповідання.
18. . . . Шкільні спогади.
19. Проф. М. Сумцов. Леонардо да-Вінчі.
20. . . . . Історичні зразки українськ
тер. една
21. І. Франко. Перехрестні стежки.
22. . . . Для домашнього огнища.
23. І. Франко. Батьківщина і інші оповідання.
24. . . . Зів'яле листя.
25. . . . Украдене щастя.
26. . . . Данте Аліг'єрі.
27. . . . Сім казок.
28. М. Левицький. Твори т. I.
29. . . . . Твори т. II.

М. та З. Левицьких переклади.

30. Т. єж. Дагійщина.
31. . . . Вдосвіта.
32. А. Сінклер. Нетри.
33. Куліш. Михайло Чернишенко. Історичні оп
34. Історія Риму. } Пишуться по замовленню
35. Історія Болгарії. }
36. М. Гоголь. } Перекладаються на українську
37. Тургенєв. }

Замовлення на книжки треба робить на голов
складі: м. Черкаси, на Київщині, Олександрі
вул., № 104, Видавництву „Січ“.

Упаковка і пересилка у всіх випадках відно
ється на кошт замовця

Ціна 35 коп.